

Јованка Вукановић

ДРАМА У ЛИРСКИМ КАДЕНЦАМА

Гордана Ђилас, *Опрашишање*. Поема за мајку,
Фондација „Група Север”, Нови Сад 2020.

Гордана Ђилас је и у *Опрашишању*, својој најновијој пјесничкој књизи, само још једном потврдила свој стваралачки приступ свијету – кроз интензивну сублимирану осјећајност, лирско-елегичну стишаност и медитативну будност. Кроз сва три наведена естетичка крака она је подједнако проговарала и у претходним збиркама, јасно и прецизно оцртавајући координате свог пјесничког креда. Уз додатну ноту – да је у *Опрашишању* елегични призив, можда, за нијансу гласнији него у ранијим стиховима, а што и не изненађује, будући да је поема посвећена мајци. А смрт мајке је, може се претпоставити, сама по себи, својеврсни егзистенцијални „прасак” који сеизмографски учртаним вибрацијама стиже до наших душа.

Пјесникиња је прихватила као свој задатак да такав удар што спремније прихвати, да га поступно разложи, демонтира његове поруке, ублажавајући на тај начин његове бол-оштрице и трагичност. Она трагичност не сагледава као појединачни, конкретни, живи случај, без обзира што је у питању смрт мајке, која у овом случају има своју засебну „трајекторију”, већ је веже за општу неминовност која прати човјека од његовог постања – за смртност и физичко нестајање његовог бића. Али свака смрт, поготово она нама блиских бића, чији је живот добрим дијелом уткан и у наш и итекако га профилише, има, у најкраћем, двије фазе: прва, која се може и мора рационално схватити, а дефинише је природни ток живота, ограниченог статусног симбола

– физичког, тјелесно-појавног; и друга, далеко комплекснија, која се рефлектује кроз нашу духовну призму, кроз медитативни, пропитујући корак, кроз истраживачки досег наше свијести и хтијења, дакле, нашег свеукупног субјективитета и сензибилитета.

Отуда је писање о мајци, заправо, спознаја себе. Управо наша веза са Другим (у овом случају, са мајком) расвјетљава наше постојање и оставља траг. Преплет тих самоспознајућих нити твори структуру и каквоћу нашег искуства, а искуство оставља траг, чинећи нас аутентичним и самосвојним. Мада и тај траг, ако се погледа из угла времена, неће мијењати општу историју нити утицати на њен досег, али ће нас приближити спознању да је живот јединке, заправо, персонификовани ехо живота заједнице, колектива који се, каква год времена била, одвија према унутрашњим, само њему знаним правилима. Пјесничка ријеч Ђиласове опстаје на непрестаном протоку имагинације и зато она суверено влада свим могућим финесама нашег дневног живота, који се, у крајњој досегнутој тачки, пресељава у нову категорију – у сјећање. Сјећање сада, присутно у некој форми готово на свакој страници књиге, представља онтолошки надомјестак некадашњег живог живота. Њиме пјесникиња жели да превлада садашњу празнину и да још једном провјери „заједнички терен” свог и мајчиног живота, да њиме сагради мост према нечем што је уистину постојало, као стварни, нераскидив дио њеног бића. Пјесникињина пажња час је усмјерена на једну, овоземаљску страну, у којој, у новонасталим околностима, освјешћује сопствену позицију, час на другу, на којој мајчин лик, увјерљив и непобитан, само потврђује изнијете реалије, али се исто тако, у другом дијелу поеме, пресељава у трансцендентни онострани свијет.

Код Гордане Ђилас ништа није толико уцјеловљено да би могло засебно, апартно функционисати. У њеној пјесничкој визији све се прожима и све пролази кроз чисти медитативни одбљесак, кроз меланхолију, лагану психолошку матрицу и тихо одгонетање тајновитих завијутака импресије, доживљаја... И нигдје директно она не спомиње смрт, али ни живот као апсолут, онтолошку датост. И један и други феномен се на свој начин дописују и исписују.

Опрашћање јесте поема за мајку, али је и поема о пјесникињи. Јер, све што се догађа, као мотивски и проблемски видокруг, заправо је и њен стваралачки простор, простор свих питања која поставља, могућности које назире, одговора које чека, самоће која надире... Она прати мијене сопственог расположења, надања, ослушкивања и пресабирања.

Поему Гордане Ђилас свакако ћемо лакше разумјети уколико имамо на уму њене претходне збирке. Довољно је само присјетити се збирке *Свакидашњи хлеб* и осјетити куда се крећу и докле све допиру лирски трептаји њеног аутора. Унутрашњи свијет пјесничког субјекта

и оног спољашњег одвијају се у веома јакој синкретичкој вези која понекад надвисује лирско ткање ауторкине ријечи и поприма трансцендентални печат, у чије се законе сви ми, појединачни смртници, у „заказано” вријеме без поговора утапамо. Али Гордана Ђилас не би била од тако јаког стваралачког замаха да у тај наднаравни простор не уводи и људске земне пролазне судбине које, тек наспрам таквих универзалија, постају жива, опипљива драма, јаки дамар земаљских нужности које су нас непримјетно, али неумитно везале за себе. И према којима смо, најчешће, одмјеравали свој свеукупни психо-ментални хабитус.

Поред високо фреквентне фигуративности и метафоричких сложеница, специфичност поетског писма Гордане Ђилас огледа се у јаком набоју лиризма. Чему и коме год се окрене, шта год да дотакне и од чега год се удаљи, Ђиласова ће то објелоданити кроз дубоки, интензивни степен проосјећаности, кроз вибрантну, густо исфилтрирану емоцију као пламтећу искру која кроз таму пролазности и губитништва усмјерава свјетлост управо на оне детаље који ће, и након свега, и даље свједочити о нама. Када бисмо се држали само објективног сазнања и оне већ познате неумитности да живот сваког човјека има и свој крај, онда би и наша мисао у сусрету са таквим крајем требало да буде ослобођена било какве несигурности, немира и бола. Пјесникиња се, међутим, колико год покушавала судбину мајке сагледати као судбину Другог, не може ослободити осјећања да је то једна врста и њеног „удеса”. У тим паралелним одбљесцима пјесничког субјекта и свијета, она иде још даље: тај удес није само њен и њој припадајући. Он, на свој начин, дотиче и сваког оног који је у међувремену постао и дио њеног животног искуства, односно искуства мајке:

Имала си кућу, око куће башту, у кући шпорет
Децу препуштenu себи, мотику сраслу с руком
Улицу пуну познатих људи, рођака
Пријатеља и осталих
Гарантовано место сирочета коме се може све
Приговорити. Слепу послушност без сазнања о
Послушности. Твој живот расте и напредује
У погледима других људи. Иста количина
Страха притиска и њих, па се заједно на притиску
Обдржавате не марећи за Бога. (Стр. 47)

Смрт блиског бића, као мотив, носи са собом и нашу личну ауру, субјективно осјећање које се не може оспорити. Међутим, у случају Гордане Ђилас оно је само почетни корак, увод у широки монолошки солилоквијум са смрћу уопште, на који нас упућује пјесникињин језик

и његов јаки медитативни постамент. Ауторка је својом поетиком избјегла замку исповједне патетичности, на коју овакви и слични „породични” темати могу лако да наведу. Са јаким стваралачким кредибилитетом, чија се имагинација препознаје по веома сензибилној медитативној модулацији, у довршеним, пуним симболичким сликама, Ђиласова се и у овој, као и у претходним збиркама, успјешно одупрла исклизнућу у банализовану зону голе приватности. Она је појам личног, субјективног, заправо, уздигла на виши ниво, на универзалну раван, и тако сопствено искушење пред непорецивом смрћу њој блиског бића провела кроз онтолошки појмовник људске (по)трошне егзистенције.

Успомене су за Гордану Ђилас базични синопсис, својеврсни медијум кроз који она филтрира сопствене утиске о животу, симболизованом, прије свега, у лику мајке, у часу када га већ заогрће предсмртни дах. Динамика и екстензија пјесникаџиног гласа полако се, стоички тихо преокреће у аналитички дискурс о томе: да ли се још могло живјети, колико смо, живећи живот, били свјесни сопствене предности, да ли нам живот пружа више него што и сами можемо поднијети, колико се илузија о благодети живота појачава у вријеме док се његово гашење убрзава...

Другим ријечима, пјесникаџа наговјештава да нужност рађа рањивост. Драма се, заправо, и рађа првенствено у оном тренутку када се почињемо одупирати и не мирити са нужношћу, када пожелимо, макар и на трен, да успоставимо свој поредак животних вриједности и сопствене осјећајности и сачувамо сопствени интегритет. Пјевање 28 (стр. 40) имплицитно указује на такву позицију наше условљености, које би се човјек, како наглашава пјесникаџа, „радо одрекао”.

У једном се сусрету садрже сви наши сусрети
[...] када целином бића
Схватиш како си изложен и видљив онима
Који имају очи да виде и оно чега би се
Радо одрекао, највише рањивог дела себе
Иако знаш да живот бива само из њега
Све остало је, као и обично, пустош
Заваравање кога је у нашем односу било превише...

Кроз обраћање мајци, пјесникаџа се обраћа човјеку уопште, оном Другом, сваком од нас, јер тај Други и онај, опет Други, који ће доћи последије њега, пред свој коначни одлазак из овоземаљског живота такође ће сабрати сав свој претходни живот у секунде, што ће бити довољно да закључимо: иако смо, како поручује Ђиласова, да парафразирам неке од њених стихова, зелено дрво у прољеће, и лишће и сјеме, сада смо „осуђени” на друге, одустајући од правила сопствене игре и:

Уздајући се у предвидивост људских поступака
У повољне услове нечега што је
Изван наших моћи
Заувек осуђено на туђу вољу и доброту. (40)

Кроз лик мајке пјесникиња је проткала своју мисао да је патња саставни дио живота. Патња, с временом, срasta и ураста у наше биће, и ми је више не доживљавамо као „притисак са стране”. Нијесмо је више ни свјесни у таквом, изворном и огољелом виду. И сам назив поеме носи у себи двоструки значењски код. Опраштање је тренутак кад се растајемо с неким, али и тренутак када другоме опраштамо за његове ријечи, мисли, дјела, понашање, за које сматрамо да нијесу (увијек) били у границама нашег поимања коректности. Ако под овим схватимо да је људски и гријешити, онда је људски и праштати. И један и други тег оваквог етичког одмјеравања код Гордане Ђилас не поприма оштрицу суда, већ се исказује сазнањем да свијет функционише и опстаје управо кроз међусобне сусрете и колизије, немушност и отвореност питања и одговора, надања и незнања, (с)трпљења и експлозивности, између свих оних валера који нас чине будним и константно запитаним над нашим и животима других.

Дијалог са мајком, собом и свијетом представља калеидоскоп сложених трајекторија, унутар којих су се многе релације више подразумијевале него што су експлицитно означене. А Гордана Ђилас, као ријетко који пјесник, посједује дар да управо кроз танано извезени лирски контекст предочи антејску драму његових судионика. Отуда, њен стваралачки капацитет није лако обујмити, јер свака дата слика мозаички се умножава при додиру наше анализе, и на тај начин измиче коначности суда. И зато ће *Опраштање* у сваком читаоцу до којег дође покренути мисао у правцу његове сопствене судбине.